

Málnási Ferenc

Erdélyi anyanyelvoktatás —
irodalmunk tükrében
XXII.

Anyanyelvoktatásunk a dualizmus korában,
a kiegyezéstől az Osztrák—Magyar Monarchia összeomlásáig
— 1867–1918 — az anyaország oktatási rendszerébe tagoltan
I.

Az 1848–49-es forradalom és szabadságharc leverése után a magyar birtokos nemesség kitartott 1848 vívmányai mellett, de az önkényuralom politika viszonyai nem kedveztek a fegyveres harcnak (a székelyföldi összeesküvést is véresen megtorolták), ezért választották a passzív ellenállást, amelynek vezéralakja a reformkor nagy nemzedékének túlélője, Deák Ferenc volt.

De a passzív ellenállásba is bele lehet fáradni, s a külpolitikai kudarcok, sorozatos vereségek miatt a hatalom is kereste a megegyezést. Deák Ferenc közjogi vitát indított, bebizonyította, hogy az 1848-as törvények keletkezése teljesen jogszerű volt, s a *Pesti Napló*ban 1865. április 16-án *Húsvéti cikke* tényleges politikai ajánlatot tett. Kossuth Lajos nyílt levele ellenére folytak a tárgyalások, és a korábban egységesen irányított Habsburg Birodalomból kétközpontú államalakulat keletkezett, a kiegyezés (Ausgleich) eredményeként megszületett az *Osztrák—Magyar Monarchia*. Ausztria és Magyarország belügyeit ezután külön-külön, önállóan intézte, egy uralkodói irat feloszlatta a kolozsvári országgyűlést is, így Erdély három évszázados különállásának is vége szakadt.

Az Andrássy Gyula gróf által alakított magyar kormány a parlamenttől felhatalmazást kapott, hogy teljhatalommal intézze Erdély ügyeit is. Az 1868. XLIII. tc. szabályozta az uniót, kimondotta a polgári és politikai előjogok megszüntetését, megerősítették a felekezetek egyenjogúságát. A Gubernium megszűnt, Erdély jó ideig valósággal elkülönülő jogterületet alkotott (Kész B.—Kovács A.—Tóth D. 2007. 372. és Kuczka Péter szerk., 2006. 265.).

Iskolapolitika a dualizmusban

A kiegyezés után az állam a magyar iskolákat favorizálta, részben a szórvány-magyarság védelme szempontjából, nagyobb részben pedig azért, hogy a magyar nyelv ismeretét a nem magyarok körében terjessze. Az állami iskolaépítések, az egyházi iskoláknak nyújtott alkalmi segélyek előmozdították a magyar népoktatás fejlődését.

Nem azonos szintről indult el a polgári korszakban a három erdélyi nemzet iskolahálózata. Más volt a történeti örökség, más az egyes társadalmak gazdasági ereje, s más a kultúrával szembeni magatartás. Mindezekhez a különbségekhez hozzáadta a maga jelentős módosító erejét a mindenkori államhatalom, amely saját céljainak megfelelően befolyásolta az iskolarendszer továbbfejlődését. Ebben a korban az iskolák teljes egészében az egyházak kezében — és jó kezekben — voltak. A tanintézetek számáról nincs biztos adatunk, 1851-ben a 2146 erdélyi iskolából 949 volt magyar (742 román, 455 szász), amikor pedig a kiegyezés után a magyar kormány számba vett a népiskolákat, 1869-ben a 2654 iskolából 866 volt magyar (1436 román, 273 német) — a többi vegyes tannyelvű. Az akkori 113 ezer tanköteles magyar gyermekből csak 47 ezren jártak iskolába, azoknak is talán csupán fele az egész tanévben, miközben a szász gyermekeknek már közel 80 %-a látogatta az iskolát.

Az általános elmaradottság mellett erdélyi sajátosság volt a magyarságon belüli sokfélekezletiségű oktatás. A leginkább iskolabarát felekezetnek az unitáriusokat tekintették, náluk volt a legjobb a beiskolázottak aránya, őket a reformátusok követték, s kissé lemaradva a katolikusok. A népiskolai oktatás színvonalára nem vonható le következtetés, ez tájegységenként, iskolánként jelentősen különbözött. A századfordulón a székelyek által lakott megyékben 797 tanintézet működött. A középfokú oktatást a neoabszolutizmus korszerűsítette, egységessé alakította, a dualista állam pedig szívesen épített új gimnáziumokat, szakiskolákat. A nagy hagyományokkal rendelkező gimnáziumok, kollégiumok tovább őrizték kiemelkedő szerepüket. Kolozsvár, Nagyenyed, Marosvásárhely középiskolái országosan is tekintélyesnek számítottak. A kolozsvári piarista gimnáziumban — de másutt is — jelentős számú román diák is tanult (Köpeczi Béla szerk., 1993. 514-515.).

Nemzetiségi törvény

1868. december 6-án a király szentesítette a *nemzetiségi egyenjogúságot* kimondó XLIV. törvénycikkeket. 1. § Magyarország összes honpolgárai egy nemzetet képeznek, az oszthatatlan egységes magyar nemzetet, amelynek a hon minden polgára, bármely nemzetiséghez tartozzék is, egyenjogú tagja, (...) a különféle nyelvek hivatalos használatára nézve a következő szabályok fognak zsinórmértékül szolgálni. A nemzet politikai egységénél fogva Magyarország államnyelve a magyar lévén, a magyar országgyűlés tanácskozási s ügykezelési nyelve ezentúl is egyedül a magyar: a törvények magyar nyelven alkottatnak, de az országban lakó

minden nemzetiség nyelvén is hiteles fordításban kiadandók... 3. § Törvényhatósági gyűlésekben mindaz, a ki ott szólással bír, akár magyarul szólhat, akár saját anyanyelvén, ha az nem magyar. (...) A törvényhatóságok az államkormányhoz intézett irataikban az állam hivatalos nyelvét használják: de használhatják a mellett hasábosan még azon nyelvek bármelyikét is, amelyet jegyzőkönyveikben használnak. (...) 17.§ Az állam s illetőleg a kormány által már kiállított, vagy a szükséghez képest állítandó tanintézetekben a tanítási nyelvnek meghatározása, a mennyiben erről törvény nem rendelkezik, a közoktatási minster teendőihez tartozik. (...) Az állam köteles az állami tanintézetekben a lehetőségig gondoskodni arról, hogy a hon bármely nemzetiségű, nagyobb tömegekben együtt élő polgárai az általuk lakott vidékek közelében anyanyelvükön képezhessék magokat egészen addig, hol a magasabb akadémiai képzés kezdődik. (...) Azon a területeken létező, vagy fellítandó állami közép- és felső tanodákban, a melyeken egynél több nyelv divatozik, azon nyelvek mindenikének részére nyelv és irodalmi tanszékek állítandók. (...) Az országos egyetemen az előadási nyelv a magyar, azonban az országban divatozó nyelvek és az ők irodalmi számára, a mennyiben még nem állattattak, tanszékek állíttatnak... (Glatz Ferenc szerk., 1989. 174-175.)

Ez az 1868: XLIV. tc. a nemzetiségi törvény *kompromisszum* volt az *elvi liberalizmus*, a nemzeti autonómiák rendszerét meghonosítani akaró *nemzetiségi programok* és az egységes magyar jellegű *nemzetállamot* követelők között. A nyelvhasználat egy sor kérdésének eldöntését átutalta a megyék — az ott többségben levő, magyar szupremációt féltő volt nemesség — hatáskörébe. Megkötés nélkül használhatták az anyanyelvet az egyházak, az egyházi hatóságok és az általuk fenntartott intézmények, iskolák is. A községek, egyházak, magánosok maguk választották meg iskoláik tan nyelvét, másfelől a törvény részben az állam köteletségévé tette a középszintű nemzetiségi nyelvű oktatásról szóló gondoskodást.

Ez a törvény vezette be a magyar államnyelvet, de biztosította a nemzetiségek számára az anyanyelv használatát. Ez volt egyébként a *kontinens első nemzetiségi törvénye*. A Monarchia két uralkodó államának a nyelve a német és a magyar, a nem magyar közösségek polgárosulásának gátjává lett, hiszen minden közösség az anyanyelvén kereste anyagi-szellemi érvényesülését (Balázs Géza: Nyelvi politika. In: Sipos Lajos szerk., 2000. 146.).

Beke György (1997. 150.) egyik írásában rögzítette, hogy Lugoson, Valeriu Branişte román tanár és lapszerkesztő, a *Drapelul* (Zászló) című lapban keményen ostromozta azokat a magyar állami tisztviselőket, akik — mert sajnos voltak ilyenek —, megpróbálták csorbítani a románok törvényes jogait. Az anyanyelv szabad használatára érzékeny Branişte magánemberként barátkozott a helyi magyar értelmiséggel, együtt velük kártyázott a kaszinóban. Történt, hogy egyik cikke miatt az ügyészség pert indított ellene. A kártyapartnerek, a vizsgálóbíró is, el akarták tussolni az ügyet. Branişte a tárgyaláson nem volt hajlandó megszólalni magyarul:

„— Nu ştiu ungureşte!

— Hiszen még az este tudtál! Felelj, s elengedlek!”

A jelenet megismétlődött. A bíró kénytelen volt tolmácsot kérni, aki fordított:
„— Hol végezte iskoláit?

— A budapesti tudományegyetemen.

— Foglalkozása?

— A magyar nyelv és irodalom tanára.”

Braniszte később elmondta, nem dacból tagadta meg a magyar nyelvű válaszokat, de a tárgyalóteremben úgy érezte, hogy ragaszkodnia kell nemzetiségi jogaihoz, amelyeket a törvény biztosított.

A hivatalos magyarosítási iskolapolitika lehetőségei korlátozottak voltak. Az iskolák egyházi vagy községi kézben voltak, ezek maguk választhatták meg az oktatási nyelvet. Az iskolai magyarosításnak két útja maradt: állami, magyar iskolákat létesíteni, fenntartani, s a nemzetiségi iskolafenntartókat rászorítani a magyar nyelv előbb tantárgyként való bevezetésére, majd fokozott tanítására. Az előbbire az államnak kevés pénze volt, az utóbbi viszont konfliktusok sorozatát eredményezte (Glatz Ferenc szerk., 1989. 178.).

Eötvös József népoktatási törvénye

A magyar iskolatörténet jelentős, kiemelkedő jelentőségű eseménye volt Eötvös József vallás- és közoktatási miniszter korszakos hatású *népoktatási törvénye*. Ennek eredménye lett az első, önálló, mai értelemben vett állami népiskolai tanterv-kiadvány: *Tanterv a népiskolák számára 1868. XXXVIII. tcz. értelmében kiadja a m. kir. vallás- és közoktatásügyi minister. Budán, 1869. OPKM 106861.* Sajátos közegben jelent meg ez a törvény, ugyanis a korábbi négy-ötosztályos népiskola továbbfejlesztett hat évfolyamos népiskola számára szóló állami előírás volt, de ekkor egyetlen állami fenntartású népiskola sem létezett Magyarországon! Az 1864/65-ös tanév statisztikai adatai a népiskolákról:

A népiskolák fenntartói:

Római katolikus egyház — latin szertartású: 5184 népiskola

görög szertartású: 1295 népiskola

Protestáns egyházak — evangélikus: 1148 népiskola

Református: 1987 népiskola

Ortodox (görög keleti) egyház: 824 népiskola

Zsidó közösségek: 410

A népiskolák összesen: 10848 iskola

Mészáros István: *Felekezeti népiskoláink tanterveinek történeti alakulása* (Horánszky Nándor, 2001. 31.) című tanulmánya közli a fenti táblázatot, s mellette szereplő alábbi táblázatból következtethetünk erdélyi iskoláink helyzetére:

A tanítás nyelve:

Magyar: 5581 tanteremben (42,65 %)

Német: 1377 tanteremben (10,25 %)

Szlovák/rutén: 2473 tanteremben (18,90 %)

Román: 966 tanteremben (7,39 %)

Két nyelven: 2245 tanteremben (17,16 %)

Három nyelven: 448 tanteremben (3,38 %)

A törvény nyomán Erdélyben is általános tankötelezettséget vezettek be, iskolalapítási hullám kezdődött, sok egyházi iskola létesült, mellettük községi iskolák is. Az állami iskola alapítása még sokáig írott malaszt maradt, az egyháziak fenntartották iskoláikat, a község papja volt az „igazgató”, az esperes a tanfelügyelő, az érsekség/püspökség a legfőbb iskolai fórum, tehát amolyan közoktatási minisztérium.

Eötvös törvénye és tanterve mintául, modellként szolgált a felekezeti iskolák számára, a törvény nem tartalmazott semmiféle megkötést, az iskolák saját tantervet is készíthettek. A törvény nyomán a 900 esztendőös magyar katolikus iskolatörténetben először vette kezébe a hazai katolikus népiskolaügy legfőbb irányítását a *magyar katolikus püspöki kar, rendelkezései* ettől kezdve az ország mindegyik katolikus egyházmegyéjében érvényesítendő, kötelező erejűek lettek, így a Váradi, a Csanádi, az Erdélyi és a Milkói (Kun) püspökség területén is (Köpeczi Béla szerk., 1993. 187.).

A református egyház legnagyobb területi egysége az egyházkerület volt.

Az *Erdélyi Egyházkerület* — székhelye Kolozsvár — bizottságot nevezett ki, amely csekély módosításokkal átvette az állami tantervet, és népiskolai tantervet állított össze. A bizottság elnöke a református népoktatásügy kiemelkedő alakja, *Gáspár János* tanfelügyelő lett, tagjai: Benkő János, Szabó Pál esperesek, Jancsó Lajos, Sámi László, Parádi Kálmán kolozsvári református főiskolai tanárok, Kovács Ödön nagyenyedi teológiai tanár, Paál Ferenc, a kolozsvári tanítóképző igazgatója, Benedek Samu, ugyanott a gyakorlóiskola tanítója (Horánszky Nándor szerk., 2001. 42.).

Szellemi élet a dualizmus korában

A dualizmus korában Magyarországon a legfontosabb állami feladatok közé tartozott a modern, *polgári oktatási intézményhálózat kiépítése*. Az 1868. évi népiskolai törvény 6-12 éves korig kötelezővé tette az elemi oktatásban való részvételt. Akik nem akartak, vagy nem tudtak középiskolába menni, a négy elemi befejezése után a hatosztályos *polgári iskolában* folytathatták tanulmányaikat. A nyolcvanas években *tanonciskolai* (ipari és kereskedő) hálózatot alakítottak ki, valamint *földműves iskolákat*. A népiskolák hatékonyságát bizonyítja, hogy ekkor a hat éven felüli férfinépeség 40,8 %-a, a női népesség 21,1 %-a tudott olvasni, 1869-ben ez az arány már 66,2 %, illetve 46,49 %.

A középiskoláknak két alaptípusa alakult ki: a *gimnázium* és a *reáliskola*. A gimnázium magas szintű, humán és klasszikus nyelvi képzést nyújtott, elvégzése után valamennyi egyetemi és főiskolai karra jelentkezhettek a diák. A reáliskola a természettu-

dományos ismeretek és a modern nyelvek oktatásával főként az egyetem természettudományi karára, gazdasági, műszaki főiskolára készített fel. Középfokú szakiskolák is születtek: *felső kereskedelmi, állami ipariskola és gazdasági középiskola.*

Felső- és középfokú oktatási intézmények Erdélyben 1890-ben

Máramaroszigeten: jogakadémia, teljes (8 osztályos) gimnázium, nem teljes (4 vagy 6 osztályos) gimnáziumok, tanítóképző.

Szatmárnémetiben: görögkeleti hittudományi főiskola, teljes (8 osztályos) gimnázium, nem teljes (4 vagy 6 osztályos) gimnázium, polgári iskolai tanítóképző.

Nagybányán: teljes (8 osztályos) gimnázium).

Nagykárolyban: nem teljes (4 vagy 6 osztályos) gimnázium.

Szilágysomlyón: nem teljes (4 vagy 6 osztályos) gimnázium.

Zilahon: teljes (8 osztályos) gimnázium, tanítóképző.

Naszódon: teljes (8 osztályos) gimnázium, kizárólag román nyelvű.

Besztercén: teljes (8 osztályos) gimnázium, kizárólag német nyelvű, tanítóképző — németül és magyarul vegyesen.

Szamosújváron: görög katolikus hittudományi főiskola — kizárólag román nyelven, nem teljes (4 vagy 6 osztályos) gimnázium, tanítóképző — románul és magyarul vegyesen.

Nagyváradon: teljes (8 osztályos) gimnázium, teljes (8 osztályos) reáliskola, kereskedelmi iskola, tanítóképző — magyar és román nyelven.

Nagyszalonta: nem teljes (4 vagy 6 osztályos) gimnázium.

Kolozsmonostoron: mezőgazdasági középiskola.

Kolozsváron: tudományegyetem, középiskolai tanárképző intézet, unitárius hittudományi főiskola, teljes (8 osztályos) gimnázium, felső leányiskola, tanítóképző, egyéb zeneiskola.

Szászrégenben: nem teljes (4 vagy 6 osztályos) gimnázium — kizárólag németül.

Belényesen: teljes (8 osztályos) gimnázium — magyarul és románul vegyesen.

Marosvásárhelyen: teljes (8 osztályos) gimnázium, nem teljes (4 vagy 6 osztályos) gimnázium.

Csíkсомlyón: teljes (8 osztályos) gimnázium, tanítóképző.

Székegyudvarhelyen: teljes (8 osztályos) gimnázium.

Székegykeresztúron: nem teljes (4 vagy 6 osztályos) gimnázium), tanítóképző.

Segesváron: teljes (8 osztályos) gimnázium — kizárólag németül., tanítóképző.

Erzsébetvároson: nem teljes (4 vagy 6 osztályos) gimnázium.

Nagyenyeden: református hittudományi főiskola, teljes (8 osztályos) gimnázium, tanítóképző, teljes (8 osztályos) reáliskola.

- Balázsfalván:* görögkeleti hittudományi főiskola, teljes (8 osztályos) gimnázium, tanítóképző.
- Medgyesen:* teljes (8 osztályos) gimnázium — kizárólag német nyelven, tanítóképző.
- Aradon:* görögkeleti hittudományi főiskola — kizárólag román nyelvű, teljes (8 osztályos) gimnázium, teljes (8 osztályos) reáliskola, tanítóképző, kereskedelmi iskola, zeneiskola.
- Lippán:* kereskedelmi iskola.
- Brádon:* nem teljes (4 vagy 6 osztályos) gimnázium — magyarul és románul.
- Gyulafehérváron:* görögkeleti hittudományi főiskola, teljes (8 osztályos) gimnázium.
- Szászsebesen:* nem teljes (4 vagy 6 osztályos) gimnázium — kizárólag németül.
- Fogarason:* kereskedelmi iskola.
- Sepsiszentgyörgyön:* nem teljes (4 vagy 6 osztályos) gimnázium.
- Brassóban:* teljes (8 osztályos) gimnázium, kereskedelmi iskola, nem teljes (4-6 osztályos) reáliskola — kizárólag románul és magyarul és románul vegyesen.
- Nagyszébenben:* evangélikus hittudományi főiskola — kizárólag németül, görögkeleti hittudományi főiskola kizárólag románul. teljes (8 osztályos) gimnázium — németül és románul vegyesen, tanítóképző.
- Szászvároson:* teljes (8 osztályos) gimnázium — német és román nyelven.
- Déván:* teljes (8 osztályos) reáliskola, tanítóképző.
- Lugoson:* teljes (8 osztályos) gimnázium — német és román nyelven, zeneiskola.
- Karánsebesen:* görögkeleti hittudományi főiskola, kizárólag román nyelven, tanítóképző.
- Temesváron:* görögkeleti hittudományi főiskola, teljes (8 osztályos) gimnázium, teljes (8 osztályos) reáliskola, kereskedelmi iskola, felső leányiskola, polgári iskolai tanítóképző, hadapródiskola.
- (Gergely András: A magyar történelem nagy alakjai. 9. Reflektor Kiadó, Budapest. 1989. 13.)

Az erdélyi magyar iskolarendszerünk a kolozsvári tudományegyetem felállítással vált teljessé, amelyet a megszüntetett jogakadémiára, sebészorvosi intézetre és az Erdélyi Múzeum-Egyesületre alapozva hoztak létre. Az egyetem alapítása után Kolozsvár modern iskolavárossá vált.

Az erdélyi magyar felsőoktatás kronológiája

Somai József hasonló című tanulmánya (Balázs S.—Csetri E.—Kónya-Hamar S.—Bodó B.—Gaal Gy.—Somai J. 2009. 203-224.) alapján foglalom össze az erdélyi magyar felsőoktatás történetének eseményeit, viszontagságait.

1565 — A kolozsvári Diéta egy felsőfokú oktatási intézmény létesítéséről döntött.

1581 — *Báthory István* erdélyi fejedelmünk idején *Kolozsvárott*, a Farkas utcában, felavatták a *Kollégiumot*, amelyet egy év múlva XIII. Gergely pápa akadémiai rangra emelt. A tanítás latin nyelven folyt, jórészt magyar anyanyelvű jezsuita rendi tanárok oktattak. Az intézmény általános, alap- és felsőfokú képzést biztosított. Egyetemi rangját három (teológia, filozófiai és kánonjog) jelenléte igazolta, mellette értékes könyvtár létesült.

1622 — *Bethlen Gábor Gyulafehérvárott* jól képzett értelmiség kialakítására *akadémiát* alapított.

1668 — II. Rákóczi György fejedelem lengyelországi hadjáratát követő török-tátar betörés idején a gyulafehérvári Akadémia és a könyvtár megsemmisült.

1693 — Kolozsvárott újraalakult a *Jezsuita Akadémia*. A teológiai tudományok mellett természettudományokat, matematikát tanítottak. Az akadémia diáklétszáma 1703-ban 50.

1753 — Az erdélyi protestáns fiatalok nyugati egyetemjárásának ellensúlyozására *Mária Terézia egyetemet alapított Kolozsváron*, a jezsuita Akadémián a meglévő teológiai és filozófiai fakultások mellé orvosi kar megszervezését rendeltte el. A kolozsvári jezsuita Akadémiát a piaristák vették át, hivatalosan az *egyetem* elnevezést használták. Négy karral működött: teológia, jog, bölcsészettudomány és orvostudomány. 1770-ben a diákok száma: 493.

1784 — Erdély egyetem nélkül maradt, az általános és középiskolákban bevezették a magyar oktatási nyelvet, a Kolozsvári Jogi Akadémia Szeben városába költözött.

1784–1849 — Kolozsvárott jogi tanfolyam, majd *Jogakadémia* működik három professzorral. Az oktatás először latin, majd magyar nyelvű. Nagyszebenben működik a Jogakadémia.

1784–1872 — Kolozsváron *Orvosi-Sebészeti Tanintézet* működik.

1819 — Megalakul az első zeneművészeti intézet *Kolozsvári Conservatorium* név alatt.

1836 — Átszervezik a Kolozsvári Conservatóriumot, mely a *Muzsikai Conservatórium* nevet kapja.

1872 — *Ferenc József* magyar király aláírta a *Kolozsvári Egyetem* létrehozását és működtetését elrendelő *19-es törvényt*. Az egyetem négy karral indult: 1. Bölcsész-tudomány és történelem, 2. Jog- és politikatudomány, 3. Matematika és természettudomány, 4. Orvostudomány. Az oktatás nyelve magyar, az egyetemre 258 diák iratkozott be.

1881 — *Ferenc József Tudományegyetem*. Ezen a néven működött Kolozsváron 1919-ig (közben Szegedre költözik), majd Kolozsváron 1940–1944 között.

1895 — Elkezdődik az egyetem központjának felépítése. Az itt tanító személyiségek közül kiemelkedik: *Brassai Sámuel* (1800–1897, matematikus, nyelvész, esztéta), *Böhm Károly* (1846–1911, filozófus), *Gombócz Zoltán* (1877–1935, nyelvész), *Entz Géza* (1842–1919, zoológus), *Szádeczky Kardoss Lajos* (1859–1935, történész).

1902. október 13. — *Wlassics Gyula* vallás- és közoktatásügyi miniszter jelenlétében ünnepélyesen *felavatják az egyetem épületeit*. Az ünnepélyre a Mátyás-szobor leleplezése után kerül sor.

1918/1919 — A Ferenc József Tudományegyetem utolsó éve. A beiratkozott diákok száma 2570.

1919. március 12. — A román hatalom katonai erőszakkal véget vet a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem működésének.

1919. szeptember 1. — Megindul a román tannyelvű *I. Ferdinánd Tudományegyetem*.

A tanárok száma 171, a beiratkozott diákok száma 2034. Az egyetem első rektora Sextil Pușcariu. Az egyetemen később *Kristóf György* vezette *Magyar Nyelv és Irodalom*, valamint a Gustav Kisch által vezetett Német Nyelv és Irodalom tan-szék működött.

1919 — Kolozsváron román konzervatórium alakult, a magyar konzervatórium működési jogát megvonják.

1921 — Az elűzött Ferenc József Tudományegyetemet Szeged fogadta be.

1940. augusztus 30. — A II. bécsi döntés értelmében Észak-Erdélyt visszacsatolták Magyarországhoz. Újraindul a magyar tannyelvű egyetem.

1945. május 29. — Románia Hivatalos Közlönyében megjelentek a 406-os, illetve a 407-es törvényerejű rendeletek, amelyek kimondták a román tannyelvű népi, közép- és főiskolák június 1-től történő visszatérését, illetve azt, hogy *Kolozsvárott 1945. június 1-jei hatállyal magyar tannyelvű Állami Tudományegyetem létesül* négy karral: 1. Irodalom és Bölcsészet, 2. Jog és Közgazdaság, 3. Természettudomány, 4. Orvostudomány. A rendeletet *I. Mihály király* írta alá.

1945. december 11. — A kolozsvári egyetemet *Bolyai Tudományegyetem* névvel ruházzák fel.

1946 — Az április 9/276-os törvényerejű rendelet alapján létrejött a *Magyar Kolozsvári Zene- és Színházművészeti Konzervatórium*.

1948. október 26. — A Közoktatási Minisztérium 249-es rendeletével Kolozsváron román és *magyar nyelvű Művészeti Intézetet* hoztak létre.

1950 — A *Szentgyörgyi István Színházművészeti Intézet* 1954-ig működött.

Az Institutul Gh. Dima két nyelvű zenekonzervatórium lassan román anyanyelvűvé vált. Ion Andreescu Képzőművészeti Főiskolát hoztak létre, amely két nyelvűvé vált.

1954 — A Szentgyörgyi István Színművészeti Intézet román tagozata egyesült a bukaresti I. L. Caragiale Intézettel, a magyar tagozat Marosvásárhelyre költözött.

1959. február 18-22. — A romániai diákszövetség kongresszusán elhangzott a hivatalosan előkészített Kacsó-szöveg, benne a kérés: a két kolozsvári egyetem egyesüljön.

1959. február 26-27. — Nagygyűlés a Bolyai Tudományegyetem tantestületével. Az elnökségben Nicolae Ceaușescu és Ion Iliescu. Erőszakos intervenciókkal, megfélemlítésekkel, „meggyőzéssel” kényszerítették a tanárokat az egyesülés mellett szólni.

1959. április 20-23. — Az RMP KB PB ülésén döntés született. A döntés a magyar nyelvű felsőfokú oktatási intézmények önállóságának felszámolásával együtt a középfokú anyanyelvi képzésre is súlyos csapást mért. Több rendelettel, telefonutasítással megtiltották a magyar nyelvű oktatást, pl. az agrártudományi intézetben, Kolozsváron, és az Orvostudományi Intézetben, Marosvásárhelyen.

1989. december 24. — A Szabadságban megjelent *Hívó szó!* címmel 15 értelmi-ségi aláírásával közölt nyilatkozatban fejezték ki a korszerű intézményi keret megteremtésére, az erdélyi magyar kultúrértékek megőrzésére vonatkozó igényüket, kiemelve a Bolyai Tudományegyetem visszaállításának szükségességét.

1989. december 27. — *A Nemzeti Megmentési Front törvényerejű rendelete: „A nemzeti kisebbségek jogainak és szabadságjogainak a tiszteletben tartása és a románokéval való teljes jogegyenlőségük megadásának biztosítása”.*

Mintha már hallottuk volna 1918-ban! Az eredményt láttuk, nemzeti közösségünk saját bőrén érezte! 20 esztendő telt el, s 2010-ben újra csak eseményeket, viszontagságokat sorolhatunk, amelyek anyanyelvoktatásunk történetében újra és újra kísértetiesen ismétlődnek:

1990. január 13. — *A Romániai Magyar Demokrata Szövetség elvárása: a Kolozsvárott visszaállítandó Bolyai Tudományegyetem legyen a felsőfokú képzés anyanyelvi intézménye a humán, a reáltudományok, az agrártudomány, a pedagógia és a művészeti oktatás terén, valamint létesüljenek felsőfokú műszaki, orvostudományi és gyógyszerészeti magyar anyanyelvű intézmények Kolozsvárott, illetve Marosvásárhelyen.*

1990-ben az RMDSZ kérése a tanügyminisztériumnak, Petre Roman akkori miniszterelnöknek, a közoktatási miniszternek. A Bolyai Társaság hasonló kérése az oktatási miniszterhez.

1993 — Románia Európa Tanácsba való felvétele alkalmából az RMDSZ *Memorandum*a — oktatási törvény megalkotását kéri, amely szavatolja az önálló, kisebbségek által irányított anyanyelvi iskolahálózat kiépítését minden szinten és formában.

1994. szeptember 19. — Az RMDSZ közel 500000 állampolgár aláírásával „Törvény a nemzeti kisebbségek nyelvén történő oktatásról” — *törvényjavaslat*. A javaslatot azóta sem tárgyalták!

1996. szeptember 16. — Az Európa Tanács nyomására Temesváron aláírták a Román—Magyar Alapszerződést. Benne a szükséges intézkedéseket megígérték, de azóta sem történt semmi.

1997. március 13 — Victor Ciorbea magyarországi látogatása nyomán a román Elnöki Hivatala közleménye: a magyar kisebbség igénye mindenfokú — beleértve a felsőfokút is — anyanyelvi oktatásra jogos...

1997. március 31. — A Romániai Magyar Keresztény Egyházak Előjárói Állandó Értekezlete a kolozsvári Bolyai Tudományegyetem helyreállítása ügyében állásfoglalása...

1997. szeptember 3. — Az RMDSZ a kormányból való kilépéssel fenyegette meg a kormányt, ha nem szavazza meg az 1997/36-os sürgősségi rendeletet, amely előírja a magyar tagozatok létrehozását a Babeş—Bolyai Tudományegyetemen.

1998. október 3. — *Politikai diverzión — Petőfi-Schiller Egyetem megígérése.*

2002 — A benyújtott törvénytervezet vitájában az RMDSZ képviselők egyedül maradtak, senki sem támogatta a javaslatot!

2005. június — Salat Levente határozattervezete a *többynyelvűség feliratozása* érdekében. A BBTE Szenátusa azóta sem tárgyalta.

2005. július 12. — Egyed Emese, a többynyelvű feliratozás kérdésre a Rektori Hivatal 2005. július 13/20199 sz. iratban válaszol, amelyben 2007. július 1-jei hatállyal történészekből és tanárokból álló bizottság fogja megvizsgálni a javaslatot. Eredménytelen!

2005. július 20. — A Bolyai Kezdeményező Bizottság tagjai az Európa Tanács ülésein is felszólaltak, közben Erdély több városában több ezren tüntetnek a magyar felsőoktatás önállósulását követelve.

2006. február 8. — *81 nemzetközi tudós* — köztük 12 Nobel-, Wolf- és Friedsdíjas — *nyílt levele* a Bolyai Egyetem újraindítása mellett.

2006. február 20. — A BBTE Szenátusa levélben szólítja fel a BKB vezetőit: „hagyjanak fel az egyetem elleni hazug és hírnevet romboló kampánnyal”

2006. március 20. — Tőkés László, az Erdélyi Magyar Nemzeti Tanács elnöke, Királyhágómelléki református püspök által vezetett delegáció az Európai Parlamentben és az Európai Bizottság tisztségviselőinél lobbizik.

2006. május 9. — Erdély több településén ökumenikus imaesteket szerveznek az önálló magyar egyetemért.

2006. május 25. — Kása Zoltán professzor jelenti be, hogy a Babeş—Bolyai Tudományegyetemnek nincs alapító okirata, a Bolyai Egyetem jogilag létezik.

2006. november 2-5. — A BKB megszervezi a II. Európai Kisebbségi Felsőoktatási Konferenciát.

2006. november 22. — Hantz Péter és Kovács Lehel *magyar nyelvű táblákat* (Dohányozni tilos!, Ady Endre Terem, Brassai Sámuel Terem) helyeznek el, melyek eltűntek. A BBTE oktatói testületéből eltávolították a két oktatót.

2007. január 22. — Az Európa Tanács határozati javaslata a romániai magyar kisebbséget a felsőoktatás terén sújtó diszkrimináció megvizsgálására.

2007. június 25. — Az RMDSZ európai parlamenti képviselői nyilatkozatban kérik a Bolyai Egyetem újraindítását.

2007. október 8. — „2007 legyen valóban az egyenlő esélyek éve!” Brüsszelben az Európai Parlamentben.

2008. február 13. — Az EBESZ Kisebbségi Főbiztosa, Knout Vollebaek látogatása a Babeş—Bolyai Tudományegyetemen — végkövetkeztetése: *akadályozni kell a Bolyai Egyetem újraindítását.*

2009. február 11. — *Memento 1959* címmel konferencia Brüsszelben. Emléket állítani a Bolyai Egyetem felszámolásának, az 1959-es év áldozatainak. Páskándiné Sebők Anna *Memento 1959* című emlékfilmje.

Kiadványaink

Az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó gondozásában
2012-ben megjelent:

